Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas 2003 m. balandžio 26 d. Nr. 81 (17)

Saturday supplement April 26, 2003 No. 81(17)

Mokslo darbų žiedas

Mokslo premiją pelnę kalbininkai *Frazeologijos žodyno* sudarytojai, tarp kitų laureatų. Pirmoje eilėje iš kairės: Zita Šimėnaitė, dr. Jonas Paulauskas, Irena Ermanytė ir Gertrūda Naktinienė.

Algimanto Žižiūno nuotrauka.

Dalyvaujant gausiam būriui mokslininkų, vyriausybės ir visuomenės atstovų, Lietuvos Mokslų akademijos didžiojoje salėje buvo iškilmingai paskelbti 2002 metų Lietuvos mokslo premijų laureatai, jiems įteikti diplomai ir premijos (už kiekvieną darbą — 42,000 litų). Kai premijų komiteto pirmininkas prof. K. Makariūnas pasakė, kad už darbus humanitarinių, socialinių, fizikos, biomedicinos, technologijos mokslų srityse šįkart paskirta 12 premijų, jas pelnė 38 mokslo darbuotojai, pagalvojau, kad į Čikagoje netrukus prasidėsiantį Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumą mūsų atstovai galės vykti ne tuščiomis rankomis. Didelius, net ir pasaulines reikšmės darbus atlikusius laureatus, apdovanojimus jiems įteikęs ministras pirmininkas A. Brazauskas pavadino mokslo žiedu.

Humanitarinių mokslų srityje premija paskirta Lietuvos istorijos instituto vyr. mokslinei bendradarbei dr. Ingei Lukšaitei už monografiją *Reformacija Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje (LDK) ir Mažojoje Lietuvoje — 16 a. trečias — 17 a. pirmas dešimtmetis.*

Mokslo premijų komiteto Humanitarinių ir socialinių mokslų sekcijos pirmininkas prof. D. Kaunas pažymėjo, kad ši J. Lukšaitės studija — tai daugiau negu 30 metų jos kruopščių tyrimų rezultatas, pagrįstas gausiais Lietuvos ir užsienio archyvų šaltiniais, kurių dauguma iki šiol nebuvo įtraukti į istoriografiją. Ši monografija originali ir svarbi, ne tik Lietuvos, bet ir bendraeuropiniu lygiu.

Pasirinkusi reformaciją, kaip reiškinį, labai stipriai įtakojusį 16 a. Lietuvos kultūros raidos kryptį, tempą bei formas, J. Lukšaitė savo studijoje nuosekliai atskleidžia jos vidinę sąrangą. Monografijoje išnagrinėta, kaip atsirado reformacijos pažadinta, naujoviškai mąsčiusi, kūrybinga 16 a. LDK visuomenė, kaip tuometinės Vakarų Europos kultūra siejosi su lietuviškosios kultūros terpe, kaip išaugo tos epochos didžiosios asmenybės ir jų darbai. Savo darbe J. Lukšaitė pirmą kartą aiškiai ir įtikinamai atskleidžia kultūrines jungtis tarp LDK ir Mažosios Lietuvos, susiejusias šias dvi vieno lietuviško medžio šakas, atveria duris į du savitus, genetiškai lietuvybe paženklintus pasaulius.

Svarbu ir tai, kad monografijos autorė parodo, jog, nepaisant natūralios, tuo metu pasireiškusios, konfrontacijos tarp katalikybės ir protestantizmo, šios abi Vakarų krikščionybės šakos teigiamai veikė viena kitą, kad jų konkurencija skatino kultūros, mokslo ir visuomenės raidą LDK. Tai padėjo modernizuotis tiek pačiai valstybei, tiek ir visoms trims LDK vyravusioms krikščionybės šakoms — katalikybei, stačiatikybei ir patiems protestantams. Premijuota monografija taip pat akivaizdžiai parodo, kad šios natūralios, savaiminės konkurencijos dėka, LDK nuo 16 a. pradžios iki 17 a. pradžios bent jau kultūros ir visuomenės brandos srityje, labai priartėjo prie Vakarų pasaulio. Tai buvo milžiniškas impulsas lietuvių kultūrai, įpūtęs jai gyvybę tuo metu ir neleidęs jai išblėsti per negandų pilnus ateinančius tris šimtus metų iki modernios Lietuvos valstybės susikūrimo 20 a.

Mokslo premiją už 2001 m. Lietuvių kalbos instituto išleistą *Frazeologijos žodyną* pelnė žinomas kalbininkas, prie visų didžiojo *Lietuvių kalbos žodyno* tomų dirbęs, humanitarinių mokslų daktaras Jonas Paulauskas (*Frazeologijos žodyno* redaktorius) ir trys rengėjos — Irena Ermanytė, Gertrūda Naktinienė ir Zita Šimėnaitė. Šių kalbininkų parengtame *Frazeologijos žodyne* surinkti ir susisteminti vaizdingi gyvosios lietuvių liaudies kalbos, senųjų raštijos paminklų, o taip pat grožinės literatūros kūrinių ir periodinių leidinių posakiai. Žodynas svarbus ne tik kaip frazeologijos tyrimų objektas, bet ir kaip nemažą įtaką bendrinės lietuvių kalbos vartosenai turintis leidinys. Jis reikalingas, ne tik lietuvių kalbos specialistams, bet ir visai skaitančiai bei rašančiai visuomenei — rašytojams, žurnalistams, mokytojams ir mokiniams, sakė humanitarinių ir socialinių mokslų sekcijos pirmininkas prof. D. Kaunas.

Jau trečiąją valstybinę mokslo premiją pelnęs, kalbininkas dr. J. Paulauskas sakė, kad *Frazeologijos žodyne* panaudoti, ne tik Lietuvoje, bet ir išeivijoje gyvenusių ar tebegyvenančių rašytojų Alės Rūtos, A. Škėmos, M. Katiliškio, E. Cinzo ir kitų kūrinių vaizdingi posakiai.

Socialinių mokslų srityje mokslo premija pažymėtas Socialinių tyrimų instituto vyr. mokslo darbuotojo dr. Romualdo Grigo darbų ciklas *Lietuvių tautos socialinės organizacijos ir jos pokyčių analizė (1991-2001 m.).*

Savo darbuose dr. R. Grigas, be kita ko, kritiškai analizuoja pokyčius, ne tik mūsų tautos socialinėje, bet ir politinėje (valstybinėje) jos organizacijoje, ypač pabrėždamas su globalizacija susijusius pokyčius ir perspektyvas. Šių darbų autorius nuosekliai laikosi principo: tauta pasaulyje ir pasaulis tautoje. Tauta jį domina ne kaip savyje gyvenantis žmonių junginys, o kaip istorijos ir kultūros iškelta ypatinga socialinės organizacijos forma, įgalinanti užtikrinti savo kultūros, ypač jos dvasinių komponentų tęstinumą, žmonių bendruomeninį sutarimą.

Premijomis pažymėti net trys fizikos mokslų darbai. Tai darbų ciklas *Fazinių virsmų kietame kūne teorinis ir eksperimentinis tyrimas*, kurį atliko Vilniaus universiteto docentas dr. Saulius Lipinskas ir dr. Jūras Banys, o taip pat Puslaidininkių fizikos instituto vyr. mokslo darbuotojas dr. Evaldas Tornau.

Apibūdindamas šį darbų ciklą, Fizikos mokslų sekcijos pirmininkas prof. M. Sapagovas pažymėjo, kad ši mokslininkų grupė per praėjusius 15 metų išvystė Lietuvoje naują mokslo šaką — fazinių virsmų (veiksmų) fiziką. Jie sukūrė iš esmės naujus teorinius modelius, paaiškinančius fazinius virsmus tiek konkrečiai tyrinėtose, tiek ir abstrakčiose modelinėse sistemose. Autorių ištirtos medžiagos pritaikomos lazerių, telekomunikacijų, informacinėse technologijose. Premijuotas šių darbų ciklas — svarus indėlis į pasaulinį mokslą — kieto kūno fiziką.

Kitas premijuotas fizikos srities darbas — *Stohastinių (tikimybinių), aritmetinių ir kombinatorinių procesų ribinės teoremos ir modeliavimas*. Šio darbo autoriai, pasidalinę premiją už šį darbą, — Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto profesoriai — Mindaugas Bloznelis, Vizgirdas Mackevičius ir Eugenijus Manstavičius. Pasak prof. M. Sapagavo, šių profesorių darbų ciklas tęsia garsios, pasaulyje gerai žinomos, Lietuvos tikimybių ir skaičių teorijos mokyklos tradicijas. Pratęsdami akademikų J. Kubiliaus tikimybinės skaičių teorijos, V. Statulevičiaus ribinių teoremų ir B. Grigelionio tikimybinių procesų tyrimus, premijos laureatai gavo labai reikšmingų ir didele dalimi išbaigtų teorinių rezultatų. Teoriniai šių darbų ciklo rezultatai yra tampriai susiję su šiandien pasaulyje smarkiai besivystančiomis taikomosios matematikos šakomis — finansų bei draudos matematika, imčių teorija, kriptografija ir kt.

Premiją fizikos mokslų srityje taip pat pelnė Vilniaus universiteto Medžiagotyros ir taikomųjų mokslų instituto darbuotojai daktarai Artūras Žukauskas, Saulius Antanas Juršėnas, Gintautas Tamulaitis ir Fizikos instituto vyr. mokslo darbuotojas dr. Vidmantas Gulbinas. Jų darbų cikle visapusiškai ištirti elektroniniai vyksmai puslaidininkinėse medžiagose ir pačiuose mažiausiuose (nano) dariniuose, juos stipriai sužadinus šviesos kvantais. Šie metodai pasaulyje dabar tapo ypatingai aktualūs. Tai sudarė sąlygas šio darbų ciklo autoriams įsijungti į platų tarptautinį bendradarbiavimą naujausių puslaidininkinių medžiagų tyrimo srityje ir prisidėti kuriant pamatus optoelektronikos pramonei Lietuvoje.

Šį kartą aukštai įvertintas Lietuvos medicinos mokslas. Už naują vėžio gydymo metodą mokslo premija pažymėti net devyni šios srities specialistai: tai biochemikas, genetikas, Lietuvos Mokslų akademijos prezidentas, naujasis Vilniaus universiteto rektorius, akademikas Benediktas Juodka, plačiai žinoma onkologė dr. Liudvika L. Griciūtė, Vilniaus universiteto kvantinės elektronikos katedros specialistai prof. Algis P. Piskarskas, prof. Ričardas Rotomskis, doc. Giedrė V. Streckytė, Vilniaus universiteto Biochemijos ir biofizikos katedros prof. Vida Kirvelienė, Vilniaus Onkologijos instituto direktorius prof. Konstantinas P. Valuckas, šio instituto laboratorijos vedėja L. Bloznelytė-Plėšnienė ir Vilniaus universiteto Biochemijos laboratorijos specialistė dr. Janina Didžiapetrienė. Jų gauti mokslinių tyrimų rezultatai sudarė prielaidas sėkmingai įdiegti šviesai jautrius cheminius junginius (fotosensibilizatorius) klinikiniam gydymui. Taip pat sukurtas lazerinis šaltinis, naudotinas navikų gydymui (terapijai), pagerintos kai kurios gydymo metodikos. Lietuvos onkologijos klinikoje šios mokslininkų grupės sukurtu metodu jau sėkmingai gydyti keli šimtai ligonių. Už šviesai jautrių cheminių junginių tyrimus, pritaikomus gydymui, šio darbo autoriams buvo paskirta JAV Lazerių draugijos Maiman premija.

Priešvėžinių įvairių gamtinių junginių ir aplinkos teršalų (sprogmenų) poveikį žmogaus organizmui tyrė Biochemijos instituto skyriaus vedėjas dr. Narimantas Čėnas ir akademikas dr. Juozas Kulys. Už šių darbų ciklą jiems įteikta mokslo premija.

Tokio įvertinimo susilaukė taip pat Ekologijos instituto moksliniai darbuotojai dr. Vincas Būda, dr. Akleksandr Jurkevič, dr. Alina J. Šveistytė ir dr. Vidmantas Karalius. Jų darbų cikle *Gyvūnų elgsenos reguliatorių tyrimai* pirmą kartą išaiškintos paukščių bei vabzdžių elgseną lemiančios kai kurios cheminės medžiagos, struktūros, hormonų ir neuromediatorių tarpusavio sąveikos, sistemos bei medžiagų apykaitos sukeliami elgsenos pakitimai. Šis originalus darbas gana svarbus įnašas į gyvūnų elgsenos reguliavimo mokslą, pažymėjo Mokslo premijų komiteto biomedicinos sekcijos pirmininkas dr. M. Žalakevičius.

Už darbų ciklą *Lietuvos paviršiniai vandens ištekliai, jų kaita ir naudojimas energetikai bei jūrų transportui* mokslo premiją pelnė trys Lietuvos energetikos instituto specialistai — prof. Brunonas Gailiušis, dr. Jonas Jablonskis ir vyr. mokslo darbuotoja Milda Kovalenkovienė. Be kita ko, jų darbuose nustatytos vandens išteklių naudojimo sąlygos bei pateiktas Lietuvos vandens ūkio rajonavimas. Šių ir kitų darbų tikslas — ištirti Lietuvos vandens ekologinės sistemos „baseinas — upė — Kuršių marios — „Baltijos jūra" ekologinį tvarumą, intensyviai naudojant vandens išteklius pramonėje, energetikoje, vandens transporte, miestuose ir žemės ūkyje.

Technologijos mokslų srityje laureatais tapo Kauno technologijos universiteto profesoriai Jonas Gylys, Gintautas Miliauskas ir Stasys Šinkūnas. Premiją jie pelnė už darbus, nagrinėjančius impulso, šilumos ir masės pernešimą termoenergetiniuose objektuose. Šie darbai rodo, kad Kauno technikos universiteto šilumos ir atomo energetikos katedroje susiformavusi nauja sudėtinių šilumos ir masės pernešimų dvifazinėse sistemose tyrimo mokykla. Be kita ko, šių mokslininkų darbai sudaro galimybę padidinti Ignalinos atominės elektrinės saugą.

Mokslo premiją pelnęs Vilniaus Gedimino technikos universiteto Pastatų konstrukcijų katedros profesorius Vytautas J. Stauskis savo darbuose tyrė salių akustiką, priėmė inžinerinius sprendimus jai pagerinti. Jis parengė rekomendacijas Lietuvos Operos ir baleto, Vilniaus Filharmonijos, kitų salių ir bažnyčių garso sklidimui, skambėjimui pagerinti. Be daugelio kitų tyrimų ir darbų, J. Stauskis suprojektavo dainų estradas Alytuje, Rokiškyje, koncertinę estradą Šventojoje.

Algimantas A. Naujokaitis

Grupė mokslininkų — onkologų, premijuotų už darbus, padedančius įveikti vėžinius susirgimus. Iš kairės: doc. Giedrė V. Streckytė, dr. Liudvika L. Griciūtė, prof. Ričardas Rotomskis.

Algimanto Žižiūno nuotrauka.

Muzikų rėmimo fondo užmojai

„Sugrįžimai"

Apie Lietuvos muzikų rėmimo fondą *Drauge* rašoma ne pirmą kartą, todėl dienraščio skaitytojai žino, kad fondas gyvuoja jau dvylika metų ir puikiai įvairina Lietuvos muzikinį gyvenimą, ieškodamas jaunų talentų, padėdamas jiems ir jų pedagogams reikštis ne vien savoje šalyje. Be to, darbščios fondo moterys, vadovaujamos Liucijos Stulgienės, kasmet organizuoja daug įvairiausių programų, koncertų ir jų ciklų, sukviečia į renginius tūkstančius žmonių.

Šį sykį skaitytojams papasakosiu apie fondo renginius, vykstančius šį pavasarį ir vasarą. Tai jau tradicinis penktasis festivalis „Sugrįžimai", kuriame koncertuoja kitose šalyse gyvenantys ir besimokantys lietuvių muzikantai bei naujas vasaros koncertų ciklas „Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu."

Dvidešimt „sugrįžimų" vakarų

„Sugrįžimuose" kasmet pageidauja dalyvauti daug daugiau jaunų Lietuvos talentų, gyvenančių kituose kraštuose, negu įmanoma tuos norus patenkinti. Tad jau dabar, kaip pasakoja Liucija Stulgienė, galima pasakyti ne vieną pavardę iš, sakysim, 2004 ar net tolesnių festivalių. Labai džiugu, kad renginiu susidomėjo Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, kai kurie jo padaliniai, norintys prisidėti, paremti ten gyvenančių muzikantų keliones į Lietuvą. Jau keletą metų beveik visus „Sugrįžimų" koncertus lanko Pasaulio Lietuvių Bendruomenės atstovas Lietuvoje Gabrielius Žemkalnis su žmona, užsienio valstybių ambasadų darbuotojai.

Šiemet numatyta surengti dvidešimt festivalio koncertų. Pirmasis — Vilniaus Rotušėje balandžio mėnesį. Jame grojo, atlikėjos — pianistė Guoda Gedvilaitė ir Tonio Henkel (violončelė).

Beje, tradicija lietuviui iš svetur atvažiuoti su kitu tos šalies kolega, vis labiau propaguotina.

Nukelta į 2 psl.

Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Mokslo premijų šventė; muzikai sugrįžta tėvynėn. — 1 psl.

Petro Babicko odisėja. — 2 psl.

Lituanistikos tyrimų ir studijų centras gavo vertingą dovaną; dail. E. Žvaigždinio meno paroda. — 3 psl.

Rokas skambino Čiurlionį; apie fotomenininkę Oną Pajedaitę; paminėta *Aušros* sukaktis. — 4 psl.

Jam tėvynė auksu žvilgėjo

Algimantas Zolubas

Petras Babickas ir sesuo Unė Babickaitė (Unė Baye) Paryžiuje 1934 m.

Prieš šimtą metų, 1903 m. gegužės 12 d., Laukmiškių kaime (Kupiškio raj.) Jurgio ir Agotos Babickų šeimoje gimė Petras Babickas. Greta sesers Unės Babickaitės-Graičiūnienės, žinomos aktorės paminklinės lentos, prie gimtosios gryčios pritvirtinta lenta Petrui atminti. Šiame dviejų galų name gretimo Verbališkių kaimo mokytojos įrengė asmenybių, savo gyvenimu ir kūryba peržengusių Lietuvos ribas, muziejų. Čia gimė dar du Petro broliai — Lietuvos karininkas pulkininkas Kazys ir taip pat karo mokslus išėjęs mokytojas Vytautas. Visi Babickai jau iškeliavo Amžinybėn: tėvas Jurgis ilsisi Laukmiškių kapinėse, motina su dukra Une — Palėvenėje, Kazys — Čikagoje, Vytautas — Kėdainiuose, o Petras — Rio de Janeiro, Brazilijoje.

Petras pradžios mokslą ėjo Kupiškyje, gimnazijos — Peterburge, Kaukaze bei Aušros gimnazijoje Kaune, kurią baigė 1923 m. Vytauto Didžiojo universitete studijavo literatūrą ir istoriją. Nuo 1926 iki 1931 m. dirbo Lietuvos valstybiniame radiofone (pradėjo pranešėju, baigė vedėju), Lietuvos Šaulių sąjungos kultūros skyriuje, redagavo *Mūsų Vilnių*. 1933 m., kartu su kanauninku F. Kemėšiu, lankė lietuvių telkinius JAV-se. Reiškėsi fotografijos ir kino meno srityje, 1932 m. organizavo pirmąją foto parodą Kaune, kūrė pažintinius filmus apie Lietuvą.

P. Babickas — poetas, prozininkas, publicistas, keliautojas. Išleido apie 16 knygų, tarp kurių vaikams ir jaunimui — *Gyvenimas — laimė, Nuostabi Jonuko kelionė, Trata-ta, Murziukas*, eilėraščių knygas — *Geltona ir juoda, Žmogaus remontas, Toli nuo tėvynės, Svetimoj padangėj*, prozą — *Vakar, Elada, Gintaro krantas, Marių pasakos*, ispanų kalba *Lituania antiqua*, portugalų kalba *Lituania iliustrada*, *Picturesque Lithuania* — anglų ispanų ir lietuvių kalbomis. P. Babicko rašinius spausdino prieškario žurnalai *Karys, Židinys, Vairas, Naujoji Romuva*. Ir šiandien tarp Lietuvos karių populiari P. Babicko daina *Pajūriais*, kuriai muziką sukūrė Viktoras Kuprevičius. Pagal P. Babicko libretą, V. Kuprevičius sukūrė radijo operetę „Paukščių koncertas". Kai kurias savo knygas autorius pats iliustravo.

Sovietmečiu Lietuvoje P. Babicko kaip „antitarybininko" vardas iš mūsų literatūros ir kultūros istorijos buvo išbrauktas. Būta už ką. Jis 1941 metais Vytauto Didžiojo Karo muziejuje įsteigė Raudonojo teroro ekspoziciją, prisidėjo prie *Lietuvių archyvo* redagavimo, o 1944 m., pasitraukęs į užsienį, Brazilijos, Argentinos, JAV ir kitų šalių spaudoje skelbė straipsnius apie sovietų piktadarystes okupuotoje Lietuvoje. Dirbant Lietuvos konsulato Brazilijoje sekretoriumi, kai mirė Stalinas, korespondentų paklaustas apie tokios žinios poveikį, nors, kaip diplomatas ir oficialus Lietuvos atstovas turėjo atsakyti kitaip, nelauktai ištarė: „Maloni naujiena!". Tą nuomonę paskelbė didžiausias Rio de Janeiro dienraštis *O Globo*, apie tai parašė Čikagoje leidžiamas *Draugas*.

Literatūrinis P. Babicko palikimas mažai tyrinėtas. Studiją apie jo gyvenimą ir kūrybą yra parašiusi Čikagos pedagoginio instituto absolventė T. Rudaitytė, kurios fragmentus išspausdino žurnalas *Pasaulio lietuvis* (1992 Nr. 5). Po nepriklausomybės atkūrimo išleista P. Babicko knyga *Toli nuo tėvynės*, sudaryta iš rinktinių eilėraščių, ir kelionių apybraižos *Brazilija* (Vilnius, 1992).

Prel. dr. Juozo Prunskio redaguotame kultūrininkų pasisakymų rinkinyje *Mano pasaulėžiūra* (*Draugo* spaustuvė, Čikaga, 1958) randame P. Babicko credo. Skaitytojui bus geriausia, jei leisiu pačiam P. Babickui save atverti, todėl pateikiu P. Babicko laišką, rašytą J. Prunskiui, ištisai:

„Malonus Bičiuli,

Kaip neatsiliepti į tokį kvietimą? Juk jis atėjo iš Amerikos, iš kurios mes pratę laukti tik medžiaginių gėrybių. Nesu joks šviesos stulpas ir, nors būdamas tikras, kad po kiek laiko mano šios mintys nebeatrodys tikslios, tačiau siunčiu jas, nes miela dalyvauti talkoje. Talka! Tas žodis taip primena Lietuvą. Deja, kaip maža jos turime čia tremtyje. Įpratome vieniems kliudyti, kitus barti, vienus aukštinti, kitus žeminti. Rūšiuoti. Smerkti. Dėtis neklystančiais, žodžiu — įpratome būti juokingais... Kaip toli tai nuo didingos sąvokos — Esu lietuvis! Kas liečia mane, seku, nors sunkiai, karaliumi Gediminu, perkėlusiu Lietuvos sostinę į Vilnių: vyresnį laikau tėvu, į lygų sau amžiumi žiūriu, kaip į brolį, o į mažesnį — kaip į sūnų.

Tikiu Dievu ir Jo galybe bei žmogaus menkyste. Manau, kas nenori likti vienišas, kaip pasimetęs šuo, taip pat turi tikėti. Kalbėtis su Dievu sielvarto ir džiaugsmo valandomis yra tikra šventė sielai.

Kartą (1946 m.) gavau barti iš jauno kun. P. R., kai paskaičiau jam savo naują eilėraštį *Malda*, kurio pradžia tokia:

O, Dieve, Tu mylimas mūsų Tėveli,
Grąžink mus tėvynėn, Tu viską gali.

— Netinka Dievą Tėveliu vadinti — perdaug intymiška... kalbėjo kunigėlis. Tačiau, nė metams nepraėjus, gavau maldaknygę, kurioje tas eilėraštis buvo išspausdintas net su mano pavarde. Redaktorius buvo P. R. draugas. Ir mes trys buvome draugai, nes su įvairiais nuotykiais kartu keliavom į Romą... Ta maldaknygė buvo maloni staigmena. Tačiau po metų jau Argentinoj buvo dar gražiau — komp. Poimanskis sukūrė tai maldai puikią melodiją! Niekad nebuvau taip išdidus, kaip tą dieną, kai pirmą kartą išgirdau ją giedant. Galvojau: Dievas dabar girdi menkiausio Lietuvos rašytojo balsą, ir, žinoma, buvau už didžiavimąsi nubaustas... Štai jau 10 metų nebeturiu įkvėpimo dainoms rašyti...

Moralė? Niekad gerai nesupratau šio žodžio reikšmės. Laimingi, kurie tiki gyveną doroviškai, tačiau ar tai įmanoma šitame padūkusio pasaulio civilizacijos laikotarpyje?

Daug esu skaitęs knygų apie moralę — veik visas užmiršau, tačiau sunku užmiršti pirmąją pamoką, gautą iš mano motinos: 'Vaikeli, nevok. Pradėsi adata — baigsi kumele...' 'Neverk, sūnau, Kristus ne tiek kentėjo'. 'Krauk tokius turtus, kurių nei kandys, nei rūdys neėda...'

Kartą aš primygtinai norėjau patirti iš motinos, kurį sūnų ji labiausiai myli? Ji, rodydama savo ranką, man paaiškino: 'Žiūrėk, pjausi nykštį — skauda, pjausi mažytį pirštelį — taip pat skauda. Myliu jus visus vienodai'. Ar gali kas užmiršti tokias moralės pamokas?

Lietuvių tauta... Nėra man gražesnio vardo pasauly, kaip Lietuva; nėra man kilnesnės tautos, kaip lietuvių tauta. Anaiptol, tai nėra pigus patriotizmas, tai mano credo. Nesame angelai, tai tiesa, tačiau, kai palyginu su kitomis broliškomis tautomis, tai lietuvis 'razbaininkėlis' drąsiai gali laukti rojaus priemenėj, turėdamas vilties, kad bus įleistas į vidų. Įsitikinau, kad lietuviai yra Dievo išrinkta tauta, nebe žydai. Tie, atgavę nepriklausomybę, pradėję ir laimėję karą, užvaldę daugelį pasaulio veiklos sričių, paliko vargo kryželį — Dievo ženklą — mums. Ką Dievas pamiló, skiria kančių kelią. Mūsų tautai, kad sušvis greit laisvė, kryžius paliks. Gaila, kad mes tuo skundžiamės. Skausmas ir sielvartas — pastovūs, kaip žmonija, tolydžio besikeičianti ir vis ta pati paliekanti... Laimė ir džiaugsmas tai tik žaibo švystelėjimas, tai laumės juosta, monai...

Lietuvių tautai, atsirėmusiai į savo tūkstančių metų praeitį, iš tėvų ir protėvių paveldėtą išmintį ir dorą, skirta gyventi iki pasaulio pabaigos, tačiau, kadangi dabar mes pergyvename tai, ką visa Europa jau patyrė Atilos ir tautų kraustymosi metu — mums nutautėjimo pavojus yra tikras Damoklo kardas. Ištautėję mes neverti nė sudilusio skatiko. Būsime tik trąša kitų tautų rožėm ar ąžuolams. Išlikę gintaro krašto, Marijos žemės, Rūpintojėlių šalies sūnumis mes esame ir būsime unikumai, kuriais visi stebėsis, daug kas pavydės ir niekas mūsų nenugalės, nes gimti lietuviu yra daug didesnė Dievo dovana, negu kad galvoja buvęs DP, dabar važinėjąs žvilgančiu automobiliu po Ameriką... Negalima svetimtaučiui išmokti tikrai kalbėti ir mąstyti bei elgtis lietuviškai, negalima nusipirkti lietuviškos sielos, kaip 'sieto', negalima lietuviui, be bausmės, parduoti tą sielą už dolerį. 'Kiek yra lietuvių visame pasauly?" — paklausė mane vienas intelektualas. 'Keturipenki milijonai', — atsakiau. 'Hm... Jie nieko negalės padaryti, per maža...' Atsakiau jam iškilmingai: 'Taip, keli milijonai lietuvių, žinoma, nieko negali pakeisti pasaulyje, palyginus su šimtais milijonų kitų tautų, tačiau pasaulį gali pakeisti vienas lietuvis'. Galbūt nepatikėjo jis, tačiau aš tikiu, nes šiais visuotinio subiržėjimo laikais, kada perkamos ir parduodamos tautos ir valstybės, lietuvių motina, šelpdama vokiečių belaisvį ar nuo budelių besislapstantį kenčiantį Dievo Sūnų, parodė, kad ji yra aukštesnė už dangoraižius, sprausminius lėktuvus bei vandenilio bombas. Lietuvė motina — lietuvių tauta. Vaidila, lietuvė, prie ratelio mokanti savo vaiką skaityti, knygnešys bei pasaulio lietuvių talka — tai keturi pagrindiniai stulpai, kuriais turi remtis mūsų tautos ateities gyvenimas ir kova".

Taip savo credo išdėstė Petras Babickas.

Ką jautė tremtyje, ką nešiojo širdyje, tautos šviesulys išreiškė sparnuotu žodžiu.

Nebuvo lemta Petrui Babickui išvysti nepriklausomybę atgavusios tėvynės — 1991 m. rugpjūčio 27 d. nustojo plakusi širdis, „prispaudęs rankas prie krūtinės", priesaiką tėvynei nusinešė į Amžinybę.

Balandžio 29 d. P. Babicko šimtametinis gimimo jubiliejus bus minimas Kaune Maironio lietuvių literatūros muziejuje. Minėjimas taip pat įvyks ir jo gimtinėje Laukmiškių kaime. Deja, jo kapą Rio de Janeiro Catumbi kapinėse, lietuvių katalikų laidojimo vietoje „Mosoles" galėsime aplankyti tik mintimis.

Petras Babickas

TĖVYNĖ

Manęs klausia dažnai kur aš gimęs,
Kur tas kraštas: Rytai, Vakarai?
Aš šypsausi visiem dėlei savo likimo
Ir jiems rodos, kad man čia gerai.

Manęs klausia dažnai ar turtinga
Ji — Tėvynė benamio baugaus?
Atsakau: Visa žemė man auksu ten žvilga
Žydrumoj krištolinio dangaus.

Manęs klausia dažnai: Kur sugrįžtum
Jei tėvynė paliks pavergta?
Aš linksmai jiems veidan nusijuokiu, nors plyšta
Man iš skausmo širdis sužeista.

O kai dingsta viltis paskutinė,
Kai visur tik klasta ir kančia, —
Aš, prispaudęs rankas prie krūtinės,
Vėl prisiekiu: Tėvyne, tu — čia!

Muzikų rėmimo fondo užmojai

Atkelta iš 1 psl.

Tokiu būdu plečiasi lietuviškos muzikos horizontai, stiprėja muzikų tarptautiniai ryšiai, įdomu publikai.

Balandžio viduryje — koncertas, skirtas dviem lietuvaitėm iš Didžiosios Britanijos: smuikininkei Dianai Galvydytei ir pianistei Evelinai Puzaitei.

Balandžio 22 d. — vėl dviem lietuvėm iš svetur — dainininkei Ritai Novikaitei (Austrija) ir pianistei Marijai Dzenkauskaitei-Scott (Didžioji Britanija). Po to atvyks fleitistė Živilė Barauskaitė ir gitaristė Kerstin Neubauer iš Austrijos, vargonininkas Vytenis M. Vasyliūnas iš Vokietijos, kuris su Šiaulių choru „Polifonija" koncertuos bažnyčiose (Vilniuje, Šiauliuose ir Rokiškyje).

Daug sudėtingiau muzikantams atvykti iš JAV ar Kanados, negu iš artimesnių Europos valstybių. Bet šiemet ir tolimųjų atlikėjų šiek tiek padaugėjo. Balandžio paskutinį vakarą Vilniaus Rotušėje gros iš Lietuvos kilęs JAV gyvenantis, pianistas Loenas Livšinas ir populiarus prancūzų violončelininkas Renaud Dejardin. Iš JAV laukiama smuikininko Kristupo Kelero ir pianisto Andriaus Ilgevičiaus, kurie gros Vilniaus paveikslų galerijoje gegužės 6 d.

Net keturis koncertus muzikos mokyklose, Muzikos akademijoje surengs JAV gyvenantis pianistas Kasparas Uinskas. Vokalinės muzikos vakarą Taikomosios dailės muziejuje ruošia dainininkas Leonas Baltrus (tenoras) su kolegomis Vilma Mončyte ir Mindaugu Zimkumi.

Pirmą kartą „Sugrįžimuose" skambės Kanados vardas. Iš šios šalies atvyks smuikininkas Atis Bankas ir pianistė Ilona Bereš (gegužės 7 ir 8 d.).

Viena festivalio tradicijų — kasmet surengiamas išeivijos menininkų vakaras. Šiemet jų bus du. Kompozitoriaus Stasio Vainiūno namuose Vilniuje — mūsų didžiojo poeto Bernardo Brazdžionio atminimo vakaras. Aktoriai skaitys eilėraščius, skambės dainos, kurioms pasirinkti šio poeto eilėraščiai. O gegužės 14-ąją Kongresų rūmų Mažojoje salėje, rengiamas Lietuvos Muzikos akademijos garbės daktaro Stasio Baro kūrybos vakaras. Jame dalyvaus šio žinomo dainininko vardo konkurso laureatai. — Rengėjai labai tikisi, kad atvyks ir pats Stasys Baras.

Gegužės 16 d. šventę užbaigs koncertas Nacionalinėje filharmonijoje. Čia dainuos Virgilijus Noreika, tenoras iš Vokietijos Gediminas Tiškevičius, sopranas Milda Smalakytė, gros pianistė Lina Giedraitytė.

Muzikos šventė Druskininkuose

Druskininkiečiai turbūt neatmena, kada jų mieste grojo simfoninis orkestras. Kažkuris užklaustas atsakė, kad tik prieš pirmąjį pasaulinį karą. Tiesa, Lietuvos muzikų rėmimo fondas čia kasmet rengia smuiko muzikos šventę „Druskininkų vasara", kartais užsuka vienas kitas kompozitorius, rengiamos poezijos šventės. Bet didesnio muzikos įvykio, kuris primintų, kad šiame mieste gimė ir augo pasauliui žinomas kompozitorius ir dailininkas Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, tikrai stinga. Tai ir paskatino Lietuvos muzikų rėmimo fondą, kartu su Druskininkų miesto savivaldybe, šią vasarą pirmą kartą surengti festivalį „Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu".

Tuo siekiama, kaip pasakoja MRF direktorė Liucija Stulgienė, — paminėti garsųjį druskininkietį, garsinti jo palikimą, kūrinius, sukurtus šiame mieste. M. K. Čiurlionio (1875-1911) kūryba, atvėrusi naujas mąstymo erdves, priklauso ne tik praeičiai, bet ir dabarčiai, yra gyvas ir gaivus šaltinis, maitinantis kūrybines sielas. Neatsitiktinai jo kūryba tyrinėjama ne tik Lietuvoje (V. Landsbergis, A. Venckus), bet ir JAV (S. Yla, V. Strolia), Rusijoje (M. Etkind), Japonijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje ir kitur.

Taigi, šių metų vasarą, birželio pradžioje, Druskininkuose bus iškelta pirmojo festivalio vėliava, tikintis, kad šventė taps tradicine ir sugrįš kasmet.

Birželio 8-oji į šventinį šurmulį įtrauks visą kurortą; per miestą žygiuos pučiamųjų orkestrai, įspūdingoje estradoje koncertuos simfoninis orkestras, grosiantis M. K. Čiurlionio ir dabartinių autorių muziką. Paskui, iki pat rugsėjo pradžios, koncertai vyks terasoje prie ežero, sanatorijose, muziejuose. Moksleiviai dalyvaus rašinių, piešinių konkursuose. Druskininkiečiai ir čia besigydantys žmonės susitiks su kompozitoriais, kino kūrėjais, dailininkais. Atvyks svečių iš kitų valstybių, kurios buvo susietos su šio lietuvio menininko gyvenimu ir kūryba.

Į Lietuvos kultūrą beldžiasi naujas prasmingas renginys. Tikėkime, kad jam bus lemta garsinti mūsų tėvynės vardą ir jos meną.

Jadvyga Godunavičienė

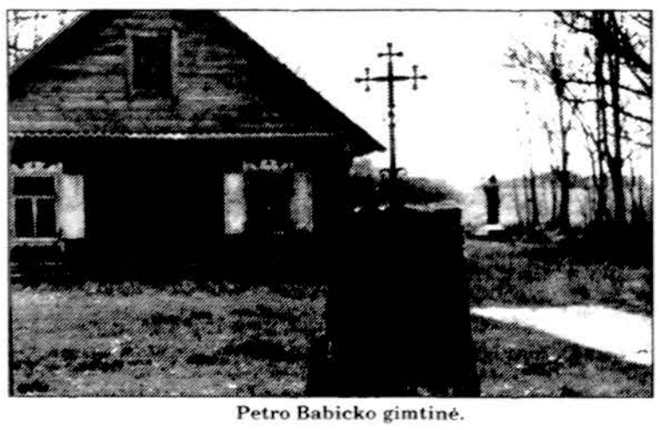

Petro Babicko gimtinė.

Lietuvos muzikų rėmimo fondo surengtame tarptautinių konkursų laureatų ir jų pedagogų pagerbimo vakare (iš kairės) fondo vadovė Liucija Stulgienė, buvęs Lietuvos prez. Valdas Adamkus, Alma Adamkienė, kultūros ministrė Roma Dovydėnienė, fondo darbuotoja Bernadeta Markevičienė.

LDK 1612–1863 m. monetos Čikagoje

Dr. Audrius Plioplys su Lituanistikos tyrimo ir studijų centru bendradarbiauja jau seniai. Šiais metais dr. Audrius padovanojo LTSC savo kolekcijos dalį: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės senąsias monetas. Dr. A. Plioplio rinkinius sudaro ne tik monetos, bet ir senieji JAV automobiliai. Kaip menininkas, jis kolekcionuoti pradėjęs anksti, bet labiausiai jo dėmesį traukė numizmatika. Įsigijęs monetas, jos kaip liga užkrėtė daktarą kolekcionuoti ir domėtis toliau. Būdamas puikus gydytojas neurologas jis dabar yra ir puikus numizmatikos žinovas.

Dr. Audrius Plioplys.

Dr. Audrius Plioplys yra vienas žymiausių JAV neurologų, besidarbuojančių vaikų neurologijos srityje. Jis jau 12 metų vadovauja Chicago Michael Reese ligoninės Vaikų skyriui ir yra daugelio svarbių valstybinių mokslo tyrimų vadovas. Taip pat 59 mokslinių straipsnių ir 51 tezės autorius. Mediciną baigė 1975 m. University of Chicago, praktiką atliko Mayo klinikose. Su mokslinėmis paskaitomis dalyvauja Mokslo ir kultūros simpoziumuose bei Amerikos Lietuvių gydytojų sąjungos suvažiavimuose.

Dr. Audriaus Plioplio meninių variacijų objektas yra mintis, pats mąstymo procesas. Šią temą dailininkas vysto kompleksiškai, su mokslininko nuoseklumu. Dr. Plioplio mintys apie mintis dažnai atskleidžiamos konceptualiojo meno priemonėmis, kur vartoja įvairias išraiškos: instaliacijos, piešinio, tapybos, fotografijos, encefalogramos ar teksto formas. (*Literatūra ir menas*, 1995 liepos 8 d. Nr. 27.).

Šiuo metu dr. Audriaus Plioplio darbus galima pamatyti Čikagos miesto centre. Savo darbuose A. Plioplys nagrinėja atminties ir abstraktaus mąstymo fenomeną. Autorius pateikia, sudėdamas du vaizdus vieną ant kito — už nervų tinklų slepiasi konkretūs gyvenimo vaizdai. Dr. A. Plioplys išnagrinėjęs pačius sudėtingiausius materialiosios egzistencijos labirintus, savo paveikslų kalba taria: materija nėra viskas, virš jos plevena kita Būtis. Neuronai ir nervų tinklai, kuriuos matome per mikroskopus, sudaro tam tikrą visumą, kuri yra kažkas daugiau, negu dalių visuma. (A. Kezys).

Apie dr. A. Plioplį ir jo darbus rašė ne vieną kartą Amerikos ir Lietuvos spauda, kur visada būna puikūs įvertinimai ir susižavėjimai jo išradingumu ir išraiškos savotiškumu.

Kaip jau minėjau, dr. A. Plioplys, būdamas geras specialistas medikas-neurologas, su dideliu užsispyrimu ir mokslininkui skirtu kruopštumu atlieka kiekvieną savo meno kūrinį. Jo numizmatikos kolekcija taip pat labai tvarkingai ir moksliškai aprašyta, kiekviena moneta sudėta į jai skirtą dėžutę, kuri turi aprašą ir savininko pavardę. Dr. A. Plioplio dovana Lituanistikos tyrimo ir studijų centrui yra tikrai labai brangi, pagal numizmatų katalogus, jos vertė siekia iki 20,000 dolerių.

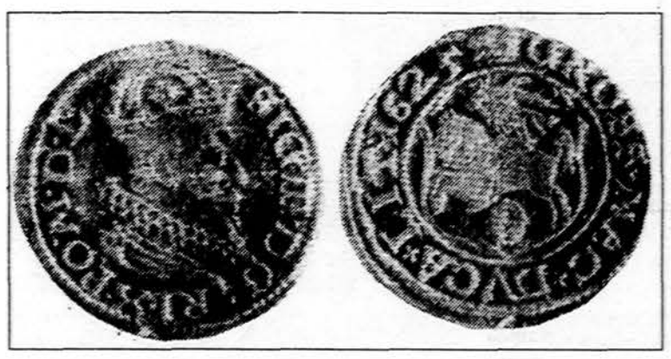

Zigmanto Vazos grašis.

Dr. A. Plioplio senosios Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės monetos, nuo 1612 iki 1863 metų, tikrai retas ir labai įdomus rinkinys. Pačios įdomiausios ir rečiausios kolekcijos monetos yra iš Zigmanto Vazos laikų.

Kaltiniai pinigai Lietuvoje atsirado XIV-XV a. Iki Zigmanto Augusto laikų buvo kaldinami tik sidabriniai pinigai. Zigmantas Augustas pradėjo kaldinti ir auksinius, o Jono Kazimiero laikais atsirado ir variniai. Pirmieji popieriniai pinigai buvo išleisti tik Kosciuškos sukilimo metu (1794 m.).

Vazų dinastijos valdymo laikotarpis ir ypač Zigmanto Vazos valdymas atnešė kraštui daug nelaimių ir įtraukė Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę į karą su Švedija dėl sosto, o taip pat į nesėkmingą karą su Maskva. Kaip žinoma, karus visada lydi ekonominė suirutė. Didėjo infliacija, todėl buvo kaldinami vis nauji menkaverčiai pinigai. Audringas ir nepastovus valstybės politinis gyvenimas veikė ir pinigų sistemą: keitėsi monetų tipai,

Ortas (18 grašių). Jono Kazimiero valdymo laikotarpis.

nominalai, masė ir sidabro kokybė (praba).

Zigmanto Vazos pinigų sistemą galima suskirstyti į 3 laikotarpius. Pirmasis, trukęs iki LDK Žemės iždininko A. Zaviškos mirties (1604). Buvo kaldinami pinigai, mėgdžiojant Švediją, keturkampiai trigrašiai — klipos, tačiau dėl jų nepraktiškumo, sumanymas sužlugo.

Antrasis laikotarpis — susijęs su LDK pinigų reforma, kuri apima 1606—1623 metus. Tada pradėta kaldinti dvidenariai, grašiai, vėliau auksinės monetos. Pasirodė ir pirmieji lietuviški pusantrokai — pusantro grašio monetos (sidabrinės). Jų pasirodymas buvo labai nuostalingas iždui, tad jos greitai buvo išimtos iš apyvartos, todėl pusantrokai yra labai reti. Šiuo laikotarpiu buvo nukaldinta daug įvairių auksinių monetų, kurios nebuvo ekonomiškai pagrįstos. Jos daugiau tenkino Zigmanto Vazos ambicijas: jis buvo tituluojamas ne tik Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, bet ir Švedijos karaliumi. Tai akivaizdžios ir nedviprasmiškos, Lietuvai daug kainavusios pretenzijos į seniai prarastą Švedijos sostą. Šalia lietuviškų dukatų, Vilniaus kalykloje buvo nukaldinta ir mišraus tipo lenkiškų-lietuviškų auksinių monetų.

Trečiasis laikotarpis apima 1623-1627 m. — charakterizuojamas didele infliacija. Daugiausia buvo kaldinamos smulkiosios monetos — dvidenariai, šilingai bei grašiai. Monetose buvo labai mažai sidabro, bet valstybės iždui duodavo didelį pelną. Pažymėtina, kad Zigmanto Vazos laikotarpiu labai didelė šilingų įvairovė.

Lituanistikos tyrimo ir studijų centras dėkoja dr. A. Plioplliui už nuostabią kolekciją, kuri papildė Pasaulio lietuvių archyvo numizmatikos rinkinius. Dr. A. Plioplys, būdamas didelis numizmatikos ir LDK monetų rinkėjas, yra pažadėjęs dar papildyti savo padovanotus rinkinius labai retomis ir vertingomis monetomis. Dr. Audrius Plioplys pažymėjo, kad dažnos dovanos kitoms kultūros įstaigoms jį smarkiai nuvylė, todėl jis nusprendė dovanoti tik patikimai, visuomenės pripažintai, turinčiai atskaitomybę organizacijai — Lituanistikos tyrimo ir studijų centrui.

Skirmantė Miglinienė
LTSC archyvų direktorė

Myliu gimtojo pajūrio rūką ir lietų

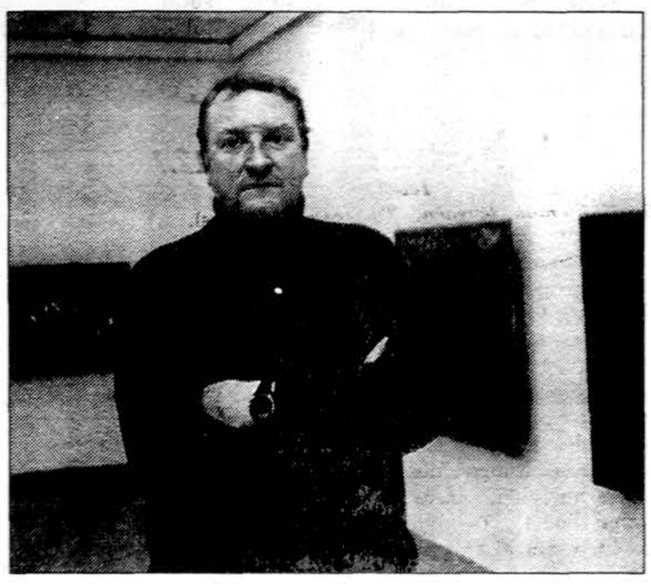

Dail. Ernestas Žvaigždinas.

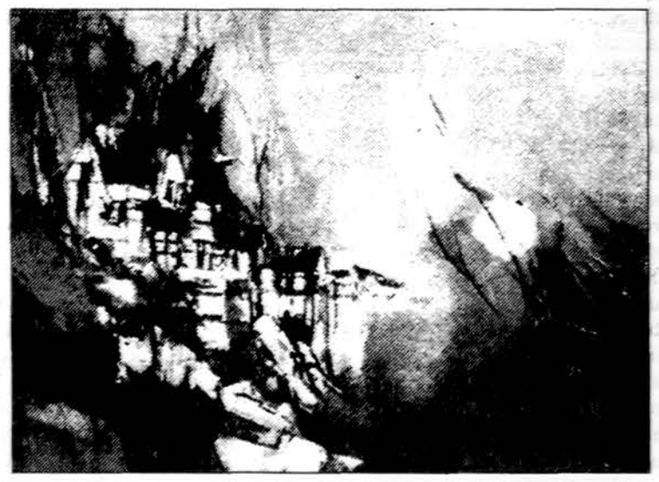

Dail. E. Žvaigždino kūryba.

Ernestas Žvaigždinas gimė Klaipėdoje, todėl jo kūryba gerai žinoma klaipėdiečiams. Ernestas sako, kad paroda — savotiška bendravimo forma su dailės vertintojais, draugais, kolegomis ir galbūt tolesnės kūrybos posūkį į kitų jo dvasios gyvenimo pusių ir fantazijų atvaizdavimą... Tapytojas mano, kad tai daryti pastūmėjo brandą žymintys keturiasdešimt septyneri metai gyvenimo kelio ir dviejų dešimtmečių tapybos pasauly. Nors jis, senas buriuotojas, yra įsitikinęs, kad žmogų geriausiai patikrina jūra. Belieka pridurti, kad jūra su kaupu duoda spalvų ir vizijų, aišku, tiems, kurių dvasioje yra vietos polėkiui.

Tapytojas labiausiai vertina pajūrio kraštą. Šis peizažas žmogaus sielą grūdina, apvalo ir pakelia. Todėl neatsitiktinai Ernesto kūryboje daug pajūrio krašto peizažų, miestelių, kaimelių vizijų. Vieni miestai — kosminiai, kiti — alsuojantys amžių dvasia, atsispindintys vandenyje, yra užklydusių į drobę lietuviškų bažnytkaimių bei miestų, pulsuojančių gyvenimu šalių, kurios aplankytos keliaujant. Ernesto drobėse nuotaikas paryškina tapymo momentu dominuojanti pagrindinė spalva: žalsva, rusva, gelsva arba ryškios — mėlyna, raudona, žalia...

Autoriui arčiausiai širdies — mažo formato darbai. Juose jis lyrikas. Ir šie darbai suskamba kaip poeto posmas. Norom nenorom grįžti prie minties — jei Ernestas netapytų — rašytų eilėraščius. Autorius neneigia turįs sieloje lyriko kamputį. Reikia pridurti — sodrios, pilnakraujės, ir nesvarbu, ar paveikslas dvelkia džiaugsmu, nostalgija; vis tiek jame yra gyvasties. Paroda — drąsus mostas, rodantis autoriaus brandą, dvasios drąsą.

— Prašom paminėti pagrindinius savo biografijos momentus. Kokie charakterio bruožai padeda gyventi, o kokie trukdo?

— Aš nekuriu biografijos raštu. Ta gyvenimo atkarpa, kurią aš sukuriu, yra mano nuosavybė. Galiu pasakyti, kad gimiau ir gyvenu Klaipėdoje. Dabar žiemas praleidžiu Floridoje. Tai kol kas yra visa biografija. Charakterio savybės nei trukdo, nei padeda. Iš jų susilipdo mano asmenybė.

— Jūs vienišius ar šeimos žmogus?

— Aš dirbu vienas. Taip suprantu kūrybą. Bet tai nereiškia, kad esu vienišius. Vienas būni tik tapydamas, bet tam pasiruoši, viską susisemdamas iš šalies. Dirbdamas nebūnu irzlus. Čia padeda šeima.

— Pats linksmiausias, įdomiausias arba liūdniausias įvykis gyvenimą...

— Kažkas pasakė, kad viskas yra šalia, bet mes blaškomės. Sako — visa prasmė paprastume, bet mes draskomės, ieškome... ir vis tiek grįžtame prie paprasto, bet savo. Tai ir įdomu. Linksmybių ir įdomumų ieškau keliaudamas. Daug keliauju ir jau galima būtų nuotykių knygą parašyti. Tad nenoriu nieko išskirti. O gal įdomiausi dar manęs laukia...

— Ką veikiate, kai nusisuka mūza?

— Kai šita gražuolė nusisuka, aš stengiuosi vingiais, posūkiais apeiti ją taip, kad jinai ir žiūrėtų į akis.

— Savo gyvenimą padalinote į dvi dalis — Klaipėdą ir Floridą. Kaip tai atsiliepia jūsų kūrybai?

— Myliu gimtojo pajūrio rūką ir lietų, o dabar pamilau džiunglių karštį ir ryškų Floridos grožį.

— Kokie artimiausi planai?

— Surengsiu savo kūrybos parodą Čikagoje. Visi darbai, kurie bus išstatyti šioje parodoje, tapyti Floridoje. Šią parodą skiriu visiems seniems ir naujiems draugams, pažįstamiems. Visiems, kurie padėjo ir iki šiol padeda gyventi ir kurti anapus Atlanto.

Paruošė **Romualda Laimienė**

Bičiuliškas Verdi „Requiem"

Po to ir lietuviškai vaišingas. Kodėl būtent bičiuliškas? Kodėl vaišingas? Paaiškinsiu, pasiremdamas įvykio faktais.

Šiemet balandžio 5 d. Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos choras savo tradiciniame religiniame koncerte (šį sykį šeštadienio popietės metu) atliko visas septynias Giuseppe Verdi „Requiem" dalis. Mano mėgėjiška nuovoka, kur kas galingesniu mastu, labiau įtikinančiu frazavimu, itin pavergiančiomis soprano ir mezzosoprano partijomis, darniais duetais, kvartetais, su gražiai susidainavusiu choru. Jei mane truputį neramino, tai tik tas bažnytinis formatas. Esi priverstas žiūrėti į altorių, o ne į kūrinį atliekančius choristus ir solistus. Jų nematai, nors iš tiesų klausaisi koncerto.

Praėjusiais metais, neturint pakankamai choristų, buvo praleisti „Sanctus" ir „Agnus Dei". Čia ir iškyla antraštėje minėto būdvardžio „bičiuliškas" reikšmė. Ten, viršuje, šalia Virginijaus Barkausko meistriškai valdomų vargonų ir dirigento Viktoro Ralio, būrėsi tvirta vokalinė „koalicija". V. Ralio dėka, įsijungė aštuoni Los Angeles operos etatiniai choristai ir keturi pirmaeiliai solistai.

Štai tyras sopranas Cynthia Leigh Karp, su turininga rečitalių bei koncertų patirtimi Pietų Kalifornijoje. Štai mezzosopranas Erin Murphy, pasižyminti plačia skale, dalyvavusi 30-yje L. A. operos, Master choralo ir filharmonijos pasirodymuose. Štai tenoras Etsel Skelton, laimėjęs kelis žymenis, San Jose operoje atlikęs „Cavalleria Rusticana" Turridu vaidmenį, besiruošiąs ten pat dainuoti Cavaradossi „Toskoje", Jose — „Carmen" operoje ir t.t. Štai bosas Liudas Norvaišas, Vilniaus muzikos akademijos absolventas (1993), su keliais pagrindiniais vaidmenimis pasireiškęs Vokietijoje, Bremeno ir Erfurto operų scenose. L. Norvaiša jau kelintą kartą talkina L. A. lietuvių chorui priešvelykiniuose koncertuose. Taip pat prie šio didžio įvykio paruošimo prisidėjo ir klasikinė pianistė Auksuolė Jackūnaitė, Klaipėdos Muzikos akademijos auklėtinė, tarp kitko, dabar užsiimanti muzikos pedagogika.

Apie ViktorąRalį, jau keliolika metų vadovaujantį Šv. Kazimiero bažnyčios chorui, buvo ne kartą rašyta. Ir koks įdomus sutapimas — tą patį savaitgalį, kai skambėjo Ralio diriguojamas Verdi „Requiem", *Los Angeles Times* sekmadieninės laidos žurnale *Magazine* buvo išspausdintas vaizdingas Ginny Chien rašinys „Operatic Passion" apie Viktoro Ralio darbą Los Angeles operoje. Jis nufotografuotas didžiulėje operos rūbinėje, nes, kaip dažnam operos „tyliųjų" vaidmenų artistui (pas mus juos vadindavo statistais, čia — „extras"), jam reikia vilktis įvairiais kostiumais. Pasak Chien, Ralys, šioje srityje dirbąs nuo 1990, „neseniai jau įsitvirtino ir svarbesnėse rolėse, kad ir pagrindinio dainininko Samuel Ramey dubleriu 'Kunigaikščio Mėlynbarzdžio pilies' ir 'Hofmano pasakų' pastatymuose". Chien pabrėžia ir Viktoro išskirtinį sąmojaus pojūtį. Būtent, paskutiniame straipsnio sakinyje, susijusiame su didžiąja „Samsono ir Dalilės" scena, Ralys stebisi: „Kur tu galėtum partrenkti ant žemės Placido Domingo ir vėl būti pasamdytas kitam spektakliui".

Tad ir aišku, jog V. Raliui, nuolat bičiuliškai bendraujant su Angelų miesto operos dainininkais, pavyko šiam ypatingam koncertui papildyti savo ištikimą chorą. Prie 3 uolių parapijos tenorų prisidėjo 3 patyrę operos choristai. Prie 7 bosų — du. Prie 11 sopranų — dvi. Prie 10 altų — trys. Pastarųjų tarpe jų ansamblio koordinatorė Donna Marie Covert. Žodžiu, graži muzikinė aritmetika, kiekiu ir kokybe pagrindusi „Requiem" įspūdį. Ir bažnyčios suolai pilni klausytojų. Po to salėje vaišės — su visa lietuviška kulinarine potencija. Neįsivaizduoju, kaip rengėjai ekonomiškai suvedė galą su galu. Sakyčiau, pelnas nesvarbu. Svarbu, kad viskas gerai pasisekė.

Pr. Visvydas

Paminėta pirmojo lietuviško laikraščio sukaktis

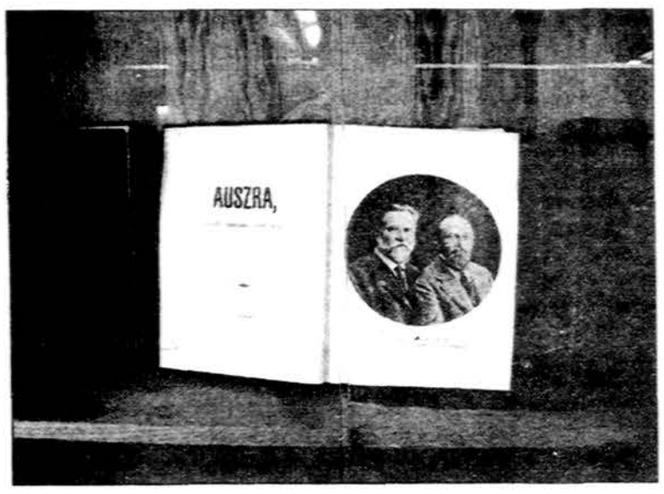

Balandžio 2-ą dieną VDU Vaclovo Biržiškos skaitykloje surengtas pirmojo lietuviško laikraščio *Aušra* 120-ųjų metinių paminėjimas. Ta proga pranešimus skaitė doc. Irena Skurdenienė, prof. Egidijus Aleksandravičius ir doc. Antanas Kulakauskas. Prie skaityklos atidaryta paroda „Gyva *Aušros* dvasia".

Pradedant minėjimą, VDU istorijos magistras Linas Venckauskas pakvietė visus susirinkusiuosius kartu su mišriu akademiniu choru, vadovaujamu Retorių teatro skaitovo Giedriaus Lingės, padainuoti vysk. Antano Baranausko sukurtą dainą „Giedu dainelę". Šios dainos žodžiai kartu su natomis buvo išspausdinti pirmajame *Aušros* numeryje, išleistame 1883 m.

Po šio bandymo dainos pagalba pajusti *Aušros* leidėjų puoselėtą lietuviškumo dvasią, svečiams buvo pasiūlyta susipažinti su paroda „Gyva *Aušros* dvasia" ir rinktis į V. Biržiškos skaityklą. Čia buvo skaitomi akademiniai pranešimai, bandant apžvelgti įvairius aušrininkų veiklos aspektus, aktualizuoti jų idėjas, jas savitai interpretuojant dabarties Lietuvos kultūrinės ir politinės padėties kontekste. Doc. I. Skurdenienės pranešimas buvo skirtas aptarti poetinę, dvasingą aušrininkų veiklos dominantę. Kalbėta apie tautiškumo ir poezijos santykį tuometinėje kūryboje, individualaus kūrėjo identiteto sampratos ypatumus, tautinio atgimimo sąlygomis. Atkreiptas dėmesys ir į aušrininkų kūrybai būdingus meninius bruožus bei jų kaitą. Šį pranešimą papildė Lino Venckausko skaitomi tuometinės literatūrinės kūrybos pavyzdžiai. Prof. E. Aleksandravičiaus išsakytos mintys praplėtė tą dieną aptartų temų lauką. Savo įžvalgas profesorius grindė ne aušrininkų kūrybos interpretacija, o objektyviais faktais, konkrečiais istoriniais duomenimis, atsisakydamas romantizuoto požiūrio ne tik į aušrininkų veiklą, bet ir į tuometinius tautinio atgimimo procesus. Skaitydamas pranešimą, pavadintą „Baranauskas, *Aušra* ir daugiakultūris tapatumas", A. Aleksandravičius aptarė priežastis, dėl kurių A. Baranauskas nutolo nuo aušrininkų puoselėjamų idėjų. Buvo išskirtos dvi tais laikais svarbios tautiškumo sampratos ir lietuvių tautos bei valstybės ateities vizijos: A. Baranausko propaguotas dvikalbio, lenkų ir lietuvių kultūrų sąveika grįsto lietuviškumo modelis ir jam nepriimtinas tautinis separatizmas. Baigdamas savo pranešimą, A. Aleksandravičius pastebėjo, kad būtent kultūrinis solidarumas, o ne tautinio atskirumo sureikšminimas gali būti svarbus Lietuvai įsijungus į Europos Sąjungą. Šis bandymas sieti aušrininkų idėjas su aktualiais ir Lietuvai svarbiais, šiandien Europoje vykstančiais politiniais ir kultūriniais pokyčiais, tapo tikslia nuoroda į doc. A. Kulakausko pranešimo esmę. Jo pranešimas, pavadintas „Ar mums Europos Sąjungoje reikalingos *Aušros* suformuotos idėjos" buvo išskirtinis originaliomis įžvalgomis ir plačiais apibendrinimais. A. Kulakauskas *Aušra* apibrėžė, kaip „slenkstį, kurį pastatęs ir perlipęs lietuvių tautinis judėjimas įgijo nesustabdomą pagreitį". Kalbėdamas apie lietuviškumo sampratos istorinę raidą, pranešėjas ją gretino su plačiu Europos istorijos kontekstu, klausytojams pateikė savitą tautiškumo, tautos sąvokų interpretaciją.

A. Kulakausko išsakytos mintys paskatino naujai pasvarstyti, atrodytų, neabejotinas tautiškumo idėjų teigiamas vertybes. Jo nuomone, Europos Sąjungoje įprasta lietuviškumo sąmonė yra neįmanoma — šalta jos būtina suformuoti naują, europietišką, tapatybę. Vis dėlto A. Kulakauskas pastebėjo ir tai, kad, nors aušrininkų idėjos atrodo pasenusios, jų veikla, kovojant už lietuvybę, šiandien gali būti puikiu pavyzdžiu. Juk Lietuvos, kaip europietiškos šalies viziją, gali įgyvendinti tik sąmoningi ir aktyvūs žmonės.

Tomas Pabedinskas

Pirmojo lietuviško laikraščio Aušros 120 metų sukakties paminėjime metu kalba prof. Egidijus Aleksandravičius.

Genialus palikimas

Pianistai Sonata (Deveikytė) ir Rokas Zubovai.

Kaip augalėliai iš po storiausių pusnynų keliasi išvargę nuo žiemos (o gal pailsėję?), taip ir mes jau esame pasiilgę pavasario džiaugsmų: gaivaus kvapo, šilumos, saugaus ir neskubaus pasivaikščiojimo gatve. Kad vėjas kedentų plaukus, kad kas nors dovanotų gėles, kad vakarai būtų ilgi ir malonūs, kad ausis kutentų maloniai pavasariškas muzikos skambesys, kad...

Neatsitiktinai M. K. Čiurlionio dailės muziejuje pianistas Rokas Zubovas (Mikalojaus Konstantino Čiurlionio proanūkis) gražią balandžio popietę skambino vėlyvuosius savo prosenelio kūrinius fortepijonui. Simboliška, bet būtent tą dieną prieš 92 metus Pustelnike (Lenkija) Mikalojus Konstantinas Čiurlionis mirė, nespėjęs sulaukti savo 36-ojo gimtadienio.

Roko Zubovo biografijos dalimi tapo ir dešimt metų, praleistų užsienyje, — Šveicarijoje, Jungtinėse Valstijose. Ten po studijų Lietuvos muzikos akademijoje stažuotasi, koncertuota ir, kaip sako pats muzikantas, išeita didelė gyvenimo mokykla. Iš Lietuvos kilusi senelių Zubovų pažįstama pianistė Estera Elinaitė, gyvenusi Šveicarijoje, Roką Zubovą paskatino tobulintis Heinrich Neihauz institute Ciuriche. Jos patartas ir įkvėptas, ryžosi tolesniam žingsniui — vykti į JAV tęsti studijų Čikagos DePaul universitete. Studijuodamas trejus pirmuosius metus Amerikoje jis dirbo fortepijonų restauratoriumi. Kaip pats teigia, muzikantui visai neprošal pažinti instrumento „organizmą" iš vidaus. Vėliau pradėjo dėstyti universitete, koncertuoti vienas arba su žmona Sonata, irgi pianiste (per metus surengdavo nemažiau kaip 30 koncertų). Dešimt metų, kuriuos Rokas Zubovas ir jo žmona Sonata praleido svetur, subrandino pasirinkimą: jei esame reikalingi Amerikoje, mūsų sukaupta patirtis bus reikalinga ir Lietuvoje. 2001-aisiais Rokas ir Sonata Zubovai grįžo į Lietuvą.

37 metų muzikantas yra dviejų tarptautinių konkursų laureatas. Jo grojimo klausėsi JAV, Kanados, Norvegijos, Prancūzijos, Lenkijos, Bulgarijos, Rusijos, Šveicarijos publika. Jungtinėse Valstijose R. Zubovas įrašė ir M. K. Čiurlionio kūrinių kompaktinę plokštelę.

Kauno Žaliakalnyje užaugęs, R. Zubovas sako, visada jautęs ryšį su savo didžiuoju proseneliu — jį primindavo aplinka, šeimos relikvijos, netoliese esanti galerija, kur saugomi jo kūriniai. Muzikantas yra prisipažinęs, kad paskutiniu metu daug laiko praleidžia, gilindamasis į prosenelio muziką, ją grodamas, ir, labiau nei kada anksčiau, jaučia plastinį ir garsinį ryšį jo kūryboje.

Kaip žinome, M. K. Čiurlionis mėgo ne tik muziką, bet ir dailę. Iš Leipcigo bičiuliui Eugenijui Moravskiui rašytame laiške M. K. Čiurlionis atviravo: „Muzikos man nepakanka. Turbūt nesmerksi manęs, kad per visas šventes tapau". Šis laiškas rašytas 1901-ųjų gruodį. Laikas ir įvykiai visą šimtmetį blaškė kūrėjo paveikslus. Daug kartų jie buvo saugomi nepalankiomis sąlygomis, netinkamai eksponuojami. Pagaliau praėjusio šimtmečio pabaigoje sukurtieji šedevrai bus saugomi pagal šiuolaikines muziejininkystės taisykles, — baigta ilgai laukta M. K. Čiurlionio dailės galerijos rekonstrukcija. Didžiulį susirūpinimą M. K. Čiurlionio kūrybinio palikimo išsaugojimu parodė Lietuvių fondas, prie rekonstrukcijos prisidėjęs stambia suma — 300,000 dolerių. Šie pinigai buvo labai svarbūs rekonstrukcijos pradžiai.

Dabar ši dailės galerija yra pirmoji kultūros įstaiga, patogiai prieinama neįgaliesiems. O, kad pavasaris būtų dažniau, nei vieną kartą metuose! Gal tuomet džiaugsmo mumyse būtų daugiau, gal būtume geresni vienas kitam, gal išmoktume įsiklausyti į subtiliausius aplinkos ir gamtos garsus, gal...

Milda Zinevičiūtė
VDU menų in-tas

Savi tarp savų

Aną dieną, nuėjęs į Lietuvos Rašytojų klubo renginį ir atsisėdęs kiek atsipūsti prieš netrukus prasidėsiančią programą, žvilgtelėjau į sienas. Į mane žvelgė mieli, iš gyvų susitikimų, iš įvairių leidinių žinomų išeivijos (egzodo) rašytojų veidai. Iš pirmo įspūdžio pajutau tarsi tie, iš svetur susirinkę, žodžio meistrai lyg savi tarp savų besą čia, šioje salėje, lyg nusiteikę kiekvieną čia atėjusį pašnekinti, paklausyti, kokį savo kūrinį paskaitys jų plunksnos broliai — Lietuvos rašytojai.

Sužinojęs, kad tai — šiomis dienomis čia atidarytos vilnietės fotomeninkės Onos Pajedaitės egzodo rašytojų portretų parodos „Visada su Lietuva" eksponatai, pagalvojau, kaip ji padarė, kaip šioje salėje sukabino, surikiavo tuos portretus, kad jie atrodo tarsi gyvi, tarsi ne ant sienų kabotų, o būtų kartu su kitais čia atėję, gyvu žvilgsniu žiūrintys į mane, į greta sėdinčius, su kiekvienu sveikindamiesi. Štai švelnia šypsena, maloniu žvilgsniu į salėn susirinkusius žvelgia poetas kun. Leonardas Andriekus, po apsilankymo Vilniuje gerai nusiteikęs Antanas Vaičiulaitis lyg svetur nė negyvenęs ir savas Eduardas Cinzas, kažką skaitantis Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis, žaviai nusiteikusi Nijolė Jankutė, lyg ir į kaimišką peizažą pasinėręs Marius Katiliškis, Liūnė Sutema, prie lietuviškos liaudies meistro medinės skulptūros parimusi A. Staknienė. O, žiūrėdamas į eilėraštį skaitantį, Bernardą Brazdžionį, tarsi girdi jo ryškų oratoriaus balsą: „Šaukiu lietuvį burtis prie lietuvio / Ir gyvą širdį prie gyvos širdies..." susikaupusi, savo eiles iš 1989 m. Vilniuje išleisto savo rinkinio *Kelionė* tarsi visai klubo salei skaito Vitalija Bogutaitė. Jonas Aistis — rimties, susimąstymo minutėje, o Antanas Gustaitis, kaip sakoma, netveria juoku. Suglumęs nustembu, pamatęs, kad su O. Pajedaitės objektyvo pagalba į Rašytojų klubą Kazys Bradūnas atėjo vienas, be savo mielos prisiegos Kazimieros. Gal todėl šį kartą jo veidas pernelyg rimtas, jo mintys teka kažkur į tolumas? Įstrigo sąmonėn visuomet jaunu išlikęs Algimantas Mackus. Pasirodo, fotomeninkė O. Pajedaitė nesuskubo pamatyti jo gyvo veido. Šis ir dar vienas kitas egzodo rašytojo portretas — tai jos padaryta reprodukcija. Bet tai, mano galva, parodai nepakiša kojos — kaip toks gražus išeivijos rašytojų būrys apsieis be Algimanto Mackaus, juo labiau, kad jo vardas, jo eilės ir šiandien gyvos.

Fotomeninkė Ona Pajedaitė.

Ir tą, ir kitą dieną man nesinorėjo išeiti iš Rašytojų klubo, palikti mielų mūsų išeivijos rašytojų, tiek sielos ir virpesių, susimąstymų sukėlusių savo raštais, knygomis.

Gerai, kad ši O. Pajedaitės išeivijos rašytojų portretų paroda pasirodė ne vien Rašytojų klube. Prieš tai ji apkeliavo ne vieną Lietuvos kampelį, pabuvojo Anykščiuose, Svėdasuose, Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune...

O kiek meno ir kultūros žmonių portretų parodų O. Pajedaitė surengė per savo veiklos 25 metus! Nelengva čia visas išskaičiuoti. Nevalia nepaminėti jos parodytos „Tėvų žemėje", surengtą Čikagoje 1989 m. Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo proga. Pasak O. Pajedaitės, ši ir kita tokiam pat simpoziume po kelių metų veikusi Lietuvoje apsilankusių mūsų tautiečių — egzodo mokslininkų ir kultūrininkų portretų paroda buvo parduota S. Balzeko muziejui. O paskutinė O. Pajedaitės meninės fotografijos paroda „Etnografinis Lietuvos kaimas" pernai pabuvojo Paryžiuje.

Beje, svarbiausieji O. Pajedaitės fotografijų veikėjai, personažai — rašytojai, aktoriai, kiti meno ir kultūros žmonės. Su jais ji dažniausiai bendrauja, jais domisi. Daryti gerus, įsimintinus egzodo rašytojų portretus jai padėjo apsilankymas JAV, asmeninis bendravimas su jais.

Kuo patraukia, sudomina O. Pajedaitės portretai nusako muziejininkės V. Girininkienės išsakyta nuomonė:

— Pajedaitė užfiksuoja ne tik konkretaus žmogaus atvaizdą, jo veidą, bet ir minties blykstelėjimą, kūrybinį džiaugsmą, susimąstymą.

O pati O. Pajedaitė sako, jog, fotografuodama asmenį, jo neverčia visaip pozuoti, nekankina, nedresiruoja, bet objektyvo mygtuką paspaudžia, suradusi tinkamiausią, to žmogaus būdą geriausiai atskleidžiančią akimirką, fotografuojamam net nenujaučiant, nepastebint to momento.

Iš laikraščio į laikraštį, iš vieno leidinio į kitą dažnai keliauja tas pats maloniai besišypsančios rašytojos N. Jankutės portretas. O. Pajedaitė sakė, kad jos šypseną, mielą išraišką ji savo fotoaparatu pagavo ir užfiksavo, N. Jankutei sėdint *Draugo* administracijoje ir su kažkuo besikalbant. Šios O. Pajedaitės nuotraukos originalas kaip tik ir kabo jos parodoje Rašytojų klube. Iš tiesų, žiūri į šį portretą ir gėriesi tiek giedriu rašytojos žvilgsniu, maloniu veidu, tiek ir to portreto autore.

O kiek kitur — knygose, kitokiuose enciklopediniuose leidiniuose paplitusių kitų mūsų rašytojų, aktorių, kitų menininkų portretų, darytų O. Pajedaitės! Ne taip seniai leidykla „Regnum", Vilniuje išleido O. Pajedaitės knygą — albumą *Mano Marcinkevičius*. Joje sudėtos 2,220 Pajedaitės padarytos šio žymaus mūsų poeto Justino Marcinkevičiaus gyvenimo bei veiklos nuotraukos. Dar anksčiau išleista stambi O. Pajedaitės knyga *Ji buvo Simonaitytė*. Tai gausus šios mūsų literatūros klasikės nuotraukų rinkinys, o taip pat O. Pajedaitės rašiniai apie susitikimus, pokalbius su šia Mažosios Lietuvos rašytoja. Leidinys jau susilaukė antros laidos ir premijos.

— Fotografuoti pradėjau studijų metais. Objektai — kelionės, artimieji, draugų susibūrimai, — apie savo kūrybinį kelią pasakoja O. Pajedaitė. — Pradėjusi dėstyti literatūrą, pajutau vaizdinės medžiagos stygių. Todėl kasmetinėse kelionėse po Lietuvą stengiausi užfiksuoti rašytojų gimtines, jų aprašytas vietas, kapus, paminklus. Atsirado nuotraukų aplankai apie visus žymesnius klasikus. Gyvų rašytojų seriją pradėjau nuo Ievos Simonaitytės 1971 m. vasarą. Pradžia buvo sėkminga ir greitai išsivystė į plačią kultūrinio gyvenimo panoramą.

Tai žodžiai — iš neseniai, egzodo rašytojų portretų parodos atidarymo išvakarėse Vilniuje išleisto leidinio *Onos Pajedaitės nuotraukų bibliografija*. Leidinyje įvardyta 3,000 parodose, įvairiuose leidiniuose buvusių jos nuotraukų, duomenys apie kiekvieną iš jų. Šis katalogas — tai O. Pajedaitės 25 metų veiklos ataskaita meninės fotografijos baruose.

Algimantas Antanas Naujokaitis